

Postanowienie z dnia 29 czerwca 2010 r., III CZP 46/10

Statut spółki wodnej nie może ograniczać uprawnienia członka do wystąpienia ze spółki również wtedy, gdy jego członkostwo powstało *ex lege* na podstawie art. 165 ust. 7 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (jedn. tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 ze zm.).

Sędzia SN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

Sędzia SN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

Sędzia SN Krzysztof Strzelczyk

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Adama G. przeciwko Gminnej Spółce Wodnej w S. o ustalenie, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 29 czerwca 2010 r., na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Koninie postanowieniem z dnia 1 kwietnia 2010 r.:

„1. Czy w sprawie o ustalenie istnienia członkostwa w spółce wodnej dopuszczalne jest badanie ważności uchwały walnego zgromadzenia spółki wodnej odmawiającej zgody na wystąpienie ze spółki?

oraz w przypadku twierdzącej odpowiedzi na pytanie pierwsze

2. Czy normy Konstytucji mogą być w takiej sprawie stosowane bezpośrednio, skoro w ustawie Prawo wodne nie przewidziano prawa wystąpienia członka ze spółki wodnej, a jedynie możliwość jego wykluczenia?"

odmówił podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Słupcy wyrokiem z dnia 16 listopada 2009 r. oddalił powództwo Adama G. skierowane przeciwko Gminnej Spółce Wodnej w S. o ustalenie, że jego członkostwo ustało na skutek wystąpienia z tej Spółki. Ustalił, że powód stał się członkiem pozwanej Spółki z mocy prawa w związku z nabyciem gruntu rolnego stanowiącego własność osoby będącej członkiem Spółki. Zgodnie ze statutem Spółki, wystąpienie członka następuje na jego wniosek w drodze uchwały

walnego zgromadzenia. Powód złożył wniosek o wystąpienie ze Spółki, ale walne zgromadzenie podjęło uchwałę odmawiającą na to zgody.

W ocenie Sądu Rejonowego, powództwo było bezzasadne. Według ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (jedn. tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 ze zm. – dalej: "Pr.wod."), możliwe jest przymusowe członkostwo w spółce wodnej, a nadzór i kontrolę nad działalnością spółek wodnych sprawuje starosta. Uchwały organów spółki wodnej sprzeczne z prawem lub statutem spółki są nieważne, jednak o ich nieważności orzeka starosta w drodze decyzji. Nadzór sprawowany przez starostę nad spółką wodną nie obejmuje, zdaniem Sądu Rejonowego, spraw związanych ze stosunkami między spółką a jej członkami, istnieje natomiast możliwość wystąpienia do sądu z powództwem o ustalenie nieważności uchwały albo o jej uchylenie. Okoliczność, że Prawo wodne nie reguluje wprost kwestii możliwości zaskarżenia uchwały do sądu powszechnego nie oznacza, iż takie powództwo jest niedopuszczalne. Powód powinien zatem wystąpić do sądu okręgowego z powództwem o ustalenie nieważności uchwały i dopiero w dalszej kolejności o ustalenie, że skutecznie wystąpił ze spółki wodnej.

Powód wniósł apelację, w której zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 189 k.p.c., art. 58 k.c. w związku z art. 189 k.p.c. oraz art. 8 ust. 2 Konstytucji.

Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd Okręgowy w Koninie powziął wątpliwość wyrażoną w zagadnieniu prawnym przedstawionym do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 września 2007 r., III CZP 80/07 (nie publ.) odmówił podjęcia uchwały w sprawie, na tle której zostały przedstawione do rozstrzygnięcia cztery zagadnienia prawne. Podstawowe sprowadzało się do oceny dopuszczalności drogi sądowej w sprawie o uchylenie uchwały zarządu spółki wodnej odmawiającej zgody na wystąpienie z niej przez członka w sytuacji, w której sąd pierwszej instancji rozpoznawał sprawę o ustalenie ustania członkostwa w spółce wodnej. Sąd Najwyższy podkreślił, że treścią żądania powoda było ustalenie, iż ustało jego członkostwo w spółce wodnej, a nie – jak przyjął Sąd Okręgowy – żądanie uchylenia lub zmiany uchwały zarządu spółki, nie można zaś uznać, aby oba te żądania stanowiły ten sam przedmiot żądania w rozumieniu art. 321 § 1 k.p.c. Oznacza to, zdaniem Sądu Najwyższego, że wyrokowanie przez Sąd Okręgowy w przedmiocie uchylenia bądź zmiany uchwały zarządu spółki

pozostawałoby w sprzeczności z art. 321 § 1 k.p.c., gdyż w sposób oczywisty naruszałoby wymagania odnoszące się do przedmiotu roszczenia.

W niniejszej sprawie sytuacja jest odmienna, gdyż Sąd Okręgowy rozważa dopuszczalność badania w sprawie o ustalenie nieistnienia członkostwa w spółce wodnej ważności uchwały walnego zgromadzenia spółki odmawiającej zgody na wystąpienie z niej przez członka jako kwestii prejudycjalnej. Tak ujęte zagadnienie nie pozostaje jednak w związku z rozstrzygnięciem niniejszej sprawy, dopuszczenie bowiem możliwości badania przez sąd ważności wspomnianej uchwały walnego zgromadzenia spółki wodnej nie może przesądzić, czy członek skutecznie wystąpił ze spółki. W okolicznościach sprawy obowiązuje postanowienie statutu spółki, które uzależnia wystąpienie członka od zgody walnego zgromadzenia, a ewentualne stwierdzenie nieważności uchwały odmawiającej wyrażenia zgody oczywiście nie zastępuje takiej zgody.

Istotne wątpliwości budzi prawidłowość ujęcia drugiego zagadnienia, wątpliwość Sądu Okręgowego sprowadza się bowiem do tego, czy normy Konstytucji mogą być w niniejszej sprawie stosowane bezpośrednio. Sąd Okręgowy nie wymienił w sentencji postanowienia jakiegokolwiek przepisu Konstytucji, który miałby być zastosowany w sprawie bezpośrednio, jedynie w uzasadnieniu wskazał na art. 8 ust. 2, zgodnie z którym przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej. Problem polega jednak na tym, które przepisy Konstytucji miałyby mieć w niniejszej sprawie bezpośrednie zastosowanie. Z pewnością nie są to wskazane w uzasadnieniu postanowienia Sądu Okręgowego art. 31 ust. 3 i 64 ust. 3, które dotyczą ograniczeń w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw oraz ograniczeń prawa własności, innych zaś przepisów Konstytucji Sąd Okręgowy nie powołał. Sąd Najwyższy nie może w tej sytuacji abstrakcyjnie rozstrzygać, czy w niniejszej sprawie przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio. Z oczywistych powodów nie może też oceniać zgodności z Konstytucją przepisów Prawa wodnego, należy to bowiem do wyłącznej właściwości Trybunału Konstytucyjnego. (...)

W szczególności Sąd Okręgowy nie wskazał w uzasadnieniu postanowienia na art. 12 Konstytucji, według którego Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji, ani na art. 58 ust. 1, według którego każdemu zapewnia się wolność

zrzeszania się. Na tle tych przepisów oraz przepisów Prawa wodnego należy przede wszystkim rozważyć, czy spółka wodna jest zrzeszeniem dobrowolnym.

Ustawa wodna z dnia 19 września 1922 r. (jedn. tekst: Dz.U. z 1928 r. Nr 62, poz. 574 ze zm.) przewidywała tworzenie spółek wodnych dobrowolnych (art. 134 ust. 2 pkt 1), przymusowych (art. 134 ust. 2 pkt 3) i z zastosowaniem przymusu względem mniejszości (art. 134 ust. 2 pkt 2). Ustawa z dnia 30 maja 1962 r. – Prawo wodne (Dz.U. Nr 34, poz. 158 ze zm.) rozróżniała spółki wodne tworzone dobrowolnie (art. 112 ust. 1 pkt 2) albo na podstawie decyzji wojewódzkiego organu administracji wodnej (art. 112 ust. 1 pkt 2). Według art. 110 ustawy z dnia 24 października 1974 r. – Prawo wodne (Dz.U. Nr 38, poz. 230 ze zm.), utworzenie spółki wodnej następowało na mocy porozumienia zainteresowanych osób fizycznych i zakładów albo na podstawie decyzji naczelnika powiatu (później starosty). Wymienione ustawy przewidywały zatem zarówno spółki wodne dobrowolne, jak i przymusowe. Stan prawny w tym zakresie uległ istotnej zmianie po wejściu w życie obowiązującego Prawa wodnego, które nie dopuszcza tworzenia przymusowych spółek wodnych, z czego wynika, że są to zrzeszenia dobrowolne. W konsekwencji również członkostwo w nich jest w zasadzie dobrowolne, z jednym wyjątkiem, zgodnie bowiem z art. 168 Pr.wod., na wniosek spółki wodnej lub zainteresowanego zakładu starosta, w drodze decyzji, może włączyć zakład do spółki, jeżeli jest to uzasadnione celami, dla których spółka została utworzona. Nie można natomiast mówić o przymusowym członkostwie w odniesieniu do następcy prawnego członka spółki wodnej (odmiennie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2004 r., II CK 132/04, OSNC 2005, nr 12, poz. 210). Taki następca, zgodnie z art. 165 ust. 7 Pr.wod., wstępuje w prawa i obowiązki członka spółki wodnej; staje się wprawdzie *ex lege* członkiem takiej spółki, jednak treść stosunku członkostwa jest taka sama jak w wypadku jego poprzednika. Jeżeli zatem poprzednikowi przysługiwało uprawnienie kształtujące do wystąpienia ze spółki, to przysługuje ono również następcy.

Powstaje w związku z tym pytanie, czy w okolicznościach sprawy powód mógł swobodnie wystąpić ze spółki wodnej w sytuacji, w której Prawo wodne nie reguluje wyraźnie takiej możliwości, wspominając jedynie o przyjęciu do spółki i wykluczeniu z niej (art. 166 ust. 1 pkt 6), statut zaś spółki uzależnia wystąpienie członka od zgody walnego zgromadzenia. Trzeba w związku z tym podkreślić, że stosunek członkostwa w spółce wodnej jest stosunkiem cywilnoprawnym (zob. postanowienia

Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 1965 r., II CZ 60/65, OSNCP 1966, nr 7-8, poz. 118, z dnia 11 sierpnia 2004 r., II CK 481/03, "Izba Cywilna" 2005, nr 3, s. 54, z dnia 13 września 2007 r., III CZP 80/07, nie publ. i z dnia 3 lipca 2008 r., IV CZ 48/08, "Izba Cywilna" 2009, nr 4, s. 48), mimo nadzoru i kontroli sprawowanych przez starostę nad działalnością spółek (art. 178 i nast. Pr.wod.). Okoliczność, że starosta w drodze decyzji zatwierdza statut spółki (art. 165 ust. 3 Pr.wod.), nie zwalnia sądu z dokonania oceny w konkretnej sprawie, czy statut nie zawiera postanowień sprzecznych z ustawą i jako takich nieważnych (art. 58 § 1 i 3 k.c.). Postanowienie statutu spółki wodnej wymagające zgody walnego zgromadzenia na wystąpienie członka w istocie prowadzi do powstania przymusowego członkostwa w sytuacji, w której zgodnie z Prawem wodnym jest ono dobrowolne (z wyjątkiem wynikającym z art. 168 Pr.wod.). Dobrowolność członkostwa oznacza zaś zarówno swobodę przystąpienia do zrzeszenia, jak i wystąpienia z niego, również wtedy, gdy członkostwo powstało *ex lege* na podstawie art. 165 ust. 7 Pr.wod. Prowadzi to do wniosku, że postanowienie statutu spółki jest sprzeczne z art. 12 i 58 ust. 1 Konstytucji. Należy dodać, że stosunek członkostwa w spółce wodnej jest stosunkiem zobowiązaniowym i bezterminowym o charakterze ciągłym, który wygasa po wypowiedzeniu przez dłużnika lub wierzyciela z zachowaniem terminów umownych, ustawowych lub zwyczajowych, a w razie braku takich terminów – niezwłocznie po wypowiedzeniu (art. 365¹ k.c.). Rozważane postanowienie jest zatem sprzeczne również tym przepisem.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.